Pobjeda! Znanstveni skup povodom završetka Drugog svjetskog rata, Filozofski fakultet u Zagrebu, 9. svibnja 2011.

Pobjeda! Znanstveni skup povodom završetka Drugog svjetskog rata održan je 11. svibnja 2011. u vijećnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Njegov organizator i domaćin bio je Odsjek za povijest istog fakulteta. Kao što ime sugerira, tema skupa bila je Hrvatska u Drugom svjetskom ratu, a neposredni povod 66. godišnjica završetka ratnih operacija na hrvatskim prostorima. Skup je okupio više eminentnih izlagača koji se bave navedenom tematikom.

Skup je kraćim pozdravnim govorom otvorio Ivica Šute s Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta. U njemu je istaknuo motive ovog okupljanja te je predao riječ prvom izlagaču, svom kolegi Ivi Goldsteinu. U izlaganju "Hrvati i Hrvatska u Drugom svjetskom ratu – novi pristupi, nove teme na početku 21. stoljeća" prof. dr. Goldstein ukratko je istaknuo razvojni put pisanja historiografije o Drugom svjetskom ratu. Ustvrdio je kako je neposredno nakon rata najveći pečat pisanju o ratu u Hrvatskoj dala KPJ, tj. SKJ, a da se nakon 1990. javlja svojevrsni kopernikanski obrat u kojem se piše pozitivno o razdoblju NDH ističući fetišizam državnosti. Goldstein je naglasio kako je hrvatska historiografija u međuvremenu dobrim dijelom sazrela i oslobodila se stiska politike. Stoga to danas daje mogućnost za realno sagledavanje problema te rješavanje novih, dosad neodgovorenih pitanja.

"Karizmatični Poglavnik? Weberov koncept karizmatične vlasti" naslov je referata Gorana Miljana, postdiplomanta budimpeštanskog Srednjoeuropskog sveučilišta (CEU). U njemu je ustvrdio znanstveni pristup istraživanju karizme, posebno u obliku historiografskih istraživanja vođa totalitarnih sustava. Miljan je istaknuo važnost razumijevanja modela karizmatske osobe i vlasti koji je postavio Max Weber, ne toliko za razumijevanje same osobe koja ima karizmu, nego više da se shvati tko, kada, kako i zašto stvara kult nečije karizme te kako se vlast pojedine karizme ostvaruje. Pritom je naglasio da primjena ovakvog interdisciplinarnog, historiografsko-sociološko-politološkog modela istraživanja na osobu Ante Pavelića tek treba uslijediti.

Filip Hameršak sa zagrebačkog Pravnog fakulteta završio je prvu sesiju izlaganja sa svojim radom "Disidenti u NDH? Istraživačke naznake". Hameršak se osvrnuo na iskazivanje stavova koji su se kosili s onima proklamiranima od države te tako pokušao razdrmati mit da je u totalitarnoj državi poput NDH mišljenje pojedinaca vezanih uz vlast bilo homogeno. Heterogenost ustaškog pokreta vidljiva je iz stavova različitih onima državno oficijelnima. Takve su stavove pojedinci iznosili u nekim pitanjima. Ipak, ostaje otvoreno što su te osobe, a što je režim točno percipirao kao područje poželjne kritike te što je spadalo među dopuštenu, a što u domenu nedopuštene kritike.

Nakon zanimljive rasprave, koja se najviše fokusirala na definiranje pojma disident i pokušaj razdvajanja raznih oblika nezadovoljstva od disidentstva, uslijedila je druga sesija. Nju je otvorio Stipe Kljajić svojim referatom "Zimmermannovi kritički ogledi o NDH i Europi u Drugom svjetskom ratu". U njemu je mladi znanstvenik iz Hrvatskog instituta za povijest najprije istaknuo tko je bio Stjepan Zimmermann te potom objasnio njegove kritičke percepcije Europe i NDH objavljene za Drugog svjetskog rata. U pisanju tog svećenika i istaknutog filozofa s jakim hrvatskim predznakom vidi se da on percipira rat kao manifestaciju krize kulture. I premda su ga vlasti NDH

nastojale ukalupiti u svoj novi poredak, on je to odbijao. Zimmermann u svojim ratnim tekstovima ističe mnoge probleme tamošnjeg društva i države te se u više navrata zalaže za prava pojedinca i naroda.

Albert Bing, znanstvenik iz Hrvatskog instituta za povijest, održao je zanimljivo izlaganje nazvano "Samoodređenje naroda i koncepcije hrvatske državnosti u kontekstu Drugog svjetskog rata – refleksije povijesnog kontinuiteta". U njemu je istaknuo da je Drugi svjetski rat bio, između ostalog, i borba suprotstavljenih koncepata o samoodređenju naroda. Naglasio je mijenjanje ideja vezanih uz pojmove narod, samoodređenje, legalizam itd. kroz hrvatsko kratko dvadeseto stoljeće. Bing je istaknuo važnost državnopravne tradicije za prohrvatske nacionalne koncepcije te isticanje wilsonovskog prava samoodređenja naroda. S druge strane stavovi Partije išli su za rješavanjem nacionalnih i klasnih pitanja, pri čemu ostaju predratni antagonizmi. Samoodređenje naroda za njih je bilo vidljivo kroz zajedničku borbu za oslobođenje od okupatora. Na kraju je dr. Bing zaključio kako se najčešće pravo samoodređenja spominje u turbulentnim, mahom ratnim vremenima kada se društvena pitanja svode na očuvanje egzistencije.

Posljednje izlaganje u drugoj sesiji održao je jedan od organizatora, Višeslav Aralica sa zagrebačkog Filozofskog fakulteta. Ono je bilo nazvano "Granica bez graničara – NDH kao rub zapada". U njemu se osvrnuo na koncept samopercepcije NDH kao ruba zapadnog svijeta, kršćanstva, kulture itd. Za stvaranje tog konstrukta bila su važna pisanja mnogih znanstvenika i publicista u desetljećima prije stvaranja NDH. Aralica se pritom osvrnuo na pisanje dvojice tragično preminulih stvaratelja tog konstrukta, Milana Šufflaya i Ive Pilara. Istaknuo je da je osobito Pilar kroz svoja djela naglašavao tu razliku slavenskog istoka u smislu proračunatosti, nekulture, brahijalnosti itd. te slavenskog zapada uz koji vezuje naivnost, kulturu, podložnost itd.

Posljednja sesija otvorena je, nakon kraće rasprave i stanke, izlaganjem troje zaposlenika Hrvatskog instituta za povijest. Najprije se u ekspozeu "Gospodarsko-društvena preobrazba nakon Drugog svjetskog rata: Sudbina imovine stranaca u Hrvatskoj/Jugoslaviji" Tomislav Anić osvrnuo na problem izgradnje novog društvenog i gospodarskog poretka početkom socijalističke Jugoslavije, za koji je bilo od iznimne važnosti preuzimanje kontrole nad cjelokupnim gospodarstvom. Stoga je s više zakonskih normi od 1945. počelo izvlaštenje imovine privatnih i pravnih osoba. Na početku to su nerijetko bile obične konfiskacije. Ipak, s vremenom je država shvatila da bi stranim subjektima trebala platiti određena obeštećenja kako bi prebacivanje gospodarstva u državne ruke dobilo legitimitet u očima međunarodne zajednice. Anić je pritom naglasio važnost dugotrajnih pregovora Jugoslavije i Francuske, zemlje u kojoj se također dobar dio privrede nakon Drugog svjetskog rata našao u državnim rukama.

Margareta Matijević u svom izlaganju "'Židov – opća ocjena nepotreban.' Otkazi nearijevcima 1941. godine" osvrnula se na odnos prema nearijevcima u privredi NDH. Naime, zakonskim normama donesenim u prvih nekoliko mjeseci po proglašenju NDH 1941. godine nearijevcima je zabranjeno posjedovanje tvrtki te su doneseni zakonski propisi kojima je legalizirano njihovo otpuštanje iz službe. Njihove su tvrtke najprije gubile narudžbe, zatim su preuzimane od države, da bi potom nova rukovodstva provodila masovna otpuštanja radnika žigosanih kao nearijevci. Margareta Matijević istaknula je kako je najviše otkaza uslijedilo u srpnju i kolovozu 1941. te

kako je od otpuštenih najviše (77%) bilo pripadnika židovske vjerske zajednice, ali su otpuštane i neke druge manjine. Iako je većinu otkaza pratila ravnodušnost, dio otpuštenih radnika ipak je zadržan ili s vremenom vraćen na posao. Mahom je to bilo stručno osoblje, većinom inženjeri u tehničkim tvrtkama.

Posljednji referat na skupu održao je Davor Kovačić. Tema je bila "Represivne mjere redarstvenih vlasti NDH prema pripadnicima Hrvatske seljačke stranke (HSS-a) u Drugom svjetskom ratu". Kovačić se okrenuo analizi postupaka i stavova NDH prema istaknutim pripadnicima u međuraću najveće hrvatske političke stranke – HSS-a. Naime, odmah po stvaranju NDH nove vlasti zabranjuju rad svih političkih stranaka, što se posebice odnosilo na HSS koji je shvaćen kao prijetnja za novi režim. Kovačić ocjenjuje kako većina vodstva HSS-a nije pružila masovnu potporu NDH, iako je desno krilo stranke ušlo u strukture njezine vlasti. Unatoč progonima članova njegova vodstva, HSS ostaje cijelo vrijeme rata raditi u tajnosti protiv tvrdog režima NDH, što se vidi i u pružanju potpore neuspjelim planovima Lorkovića i Vokića.

Skup je završen u popodnevnim satima nakon završne rasprave u kojoj se istaknula vrijednost izrečenih izlaganja. Ovaj skup pokazao je mnoštvo različitih istraživačkih tema i mogućnosti pristupa njihovu izučavanju te naglasio kako hrvatska historiografija radi dosta na rasvjetljavanju kompleksnih problema iz razdoblja Drugog svjetskog rata. Na samom kraju jedan od organizatora, prof. dr. Ivo Goldstein, izrazio je nadu da će se ubrzo osigurati sredstva te će se izlaganja s ovoga skupa moći pročitati u posebno priređenom zborniku.

STIPICA GRGIĆ

Znanstveni kolokvij *List "Primorac" i Primorska tiskara u Kraljevici,* Kraljevica, 27. svibnja 2011.

U povodu obilježavanja 150. obljetnice Narodne knjižnice i čitaonice organiziran je u Kraljevici znanstveni kolokvij *List "Primorac" i Primorska tiskara u Kraljevici*. Skup su organizirale kraljevička Čitaonica i Udruga u kulturi "Stol". Uz kolokvij je otvorena i izložba povijesnog gradiva koje je pohranjeno u Narodnoj čitaonici. Tom prigodom vidjelo se koliko može biti uspješna suradnja između lokalnih ustanova i ključnih nacionalnih institucija na primjeru integralne digitalizacije lista *Primorac* i pravila Primorske tiskare koji su sada dostupni i putem interneta.

Ukupno jedanaest izlagača govorilo je o raznim aspektima teme koje su organizatori podijelili u četiri skupine: povijesne prilike, kraljevička Čitaonica, list *Primorac* i Primorska tiskara. Tako su u prvom dijelu govorili predstavnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, koji su uvodno ponudili jezgrovit pregled zbivanja u banskoj Hrvatskoj i Kraljevici. Darko Dukovski razložio je 1870-e godine kroz primjenu teorija nacionalne integracije i modernizacije. Posebice je naglasio utjecaje nagodbenih zakona i međunarodnih kretanja koji su omogućili pokretanje neophodnih reformi